

НАШ ЈЕЗИК

Књига XLVII

Св. 3–4 (2016)

САДРЖАЈ

Чланци

Грамматика

Напомене о временским облицима у језику Лазе К. Лазаревића (РАДОЈЕ СИМИЋ) 1–18

Учење М. Стевановића и старијих синтаксичара о „пређашњим временима“ у српском језику – и њихов значај (ЈЕЛЕНА Р. ЈОВАНОВИЋ СИМИЋ) 19–31

Девербативне именице с каузалним значењем у публицистичком и књижев-ноуметничком стилу (ВЕСНА Д. ФИЛИПОВИЋ) 33–47

Лексикологија и лексикографија

Израда речника писача као допринос познавању лексикона (на примеру про-зе Видосава Стевановића) (САЊА Ж. ЂУРОВИЋ) 49–71

О лексичким јединицама са партикуларизаторском службом типа *јајшо*, *крго*, *рој*, *сјаго*, *чојор* (ДРАГАНА Ј. ЦВИЈОВИЋ) 73–88

Природа асоцијативне везе антонимâ (БОЈАНА Д. ТОДИЋ) 89–103

Прикази

Елизабета Бандиловска Ралповска, *Парадигматските односи кај описните придавки во македонскиот јазик* (РАЈНА М. ДРАГИЋЕВИЋ) 105–108

Уз ново издање: Милош Ковачевић, *Узрочно семантичко поље* (СЛАВКО Ж. СТАНОЈЧИЋ) 109–117

Неђо Јошић, *Воћарска лексика и терминологија у српском језику* (СТАНА РИСТИЋ) 118–122

Неђо Јошић, *Воћарска лексика и терминологија у српском језику**

Монографија Неђе Јошића *Воћарска лексика и терминологија у српском језику* представља прерађену и допуњену докторску дисертацију, која је успешно одбрањена на Филолошком факултету Београдског универзитета 2013. године. Овом монографијом обogaњено је истраживање народне терминологије у српској лингвистици, чиме се она уврштава у ред значајних монографија, као што су: *Војвођанска коларска терминологија* (Вуковић и др. 1984), *Пасићирска терминологија Срема* (Бошњаковић 1985), *Терминологија куће и њокућсџива у Војводини* (Вуковић 1988), *Рајшарска и њовршарска терминологија Шајкашке* (Драгин 1991), *Архаична ичеларска терминологија у Војводини* (Недељков 2009).

Садржај монографије је организован у више поглавља. Осим *Увода*, у коме се одређује тематски оквир, циљеви истраживања, теоријско-методолошки приступ и у коме се представља историјат теме, језичка грађа и њени извори; затим *Закључка*, *Резимеа* на енглеском језику, *Литературе* и *Извора*, главни делови монографије су представљени у три обимнија поглавља: 1. *Прећлед српске воћарске лексике (на материјалу воћака сџаблашџица из фамилије Rosaceae)*, 2. *Појединачни називи воћака: лексичко-семантички иприсџуи* и 3. *Појединачни назив воћака: итворбени ипрећлед*. Свако поглавље почиње уводним излагањем, а садржи више тематских целина. У првом поглављу обрађене су следеће теме: *Воћке из фамилије Rosaceae и њихови називи*, *Мјесто воћака у ипредању и кулџу код Срба*, *Полисемантичка сџрукџура ваћнијих лексема*, *Мјесто у фразеолошком сџстему српскога језика* и *Улога у деривацији и мјесто у ономастџици*. Друго поглавље организовано је у три целине. Прва целина под насловом *Воћни илог и његова обиљежја*, изложена је у виду следећих тема: *Боја икокожице (меса) илога*, *Облик и величина илога*, *Укус илога*, *Мирис илога*, *Сџрукџура илога*, *Вријеме сазријевања и Осџала сџорадична обиљежја илога*. Друга целина под насловом *Ономастџички елементи у називима воћака*, садржи следеће теме: *Антиројоними*, *Тџиуле* и *звања* и *Тойоними*, док су у трећој целини обрађене лексеме без јасне мотивисаности. У трећем поглављу творбени аспекти воћарске лексике представљени су у три целине. Прва целина под насло-

* Монографије 24, Београд: Институт за српски језик САНУ, 2016, 217 стр.

вом *Творбени аспекти лексема које означавају воћке* садржи следеће теме: *Општије најомене, Гласовне промене у творбеној основи или суфиксу, Скраћивање или крћење основе*; друга целина носи наслов *Преилег изведених лексема по суфиксима*; док трећа целина под насловом *Завршина размаирања* садржи следеће теме: *Просије ријечи у воћарској терминологији, Семантичко варирање, Двојакe моћности творбе, Други сљедећи деривације и Универбизација*. У Закључку су резимирани резултати истраживања у виду следећих сегмената: *Општиа воћарска лексика, Појединачни називи воћака и њихова семантика, Воћни плод и његова обиљежја, Ономастичке основе у именовању и Творба и творбени тијови*.

У богатом списку литературе преовлађују референце из србистике (србокроатистике) а у мањем броју из русистике.

У поглављу лексичко-семантичких аспеката воћарских назива детаљно су представљени називи воћака мотивисани различитим особинама плода: бојом, обликом, величином плода, укусом, мирисом, структуром, чврстоћом и др., при чему се у складу са народним поимањем као мотиватори у називима воћки појављују и време сазревања, црквени празници, време сазревања пољопривредних култура и сл. Указано је на семантичко поље мотивисано антропонимима, титулама и звањима, као и на лексеми без јасне мотивисаности. Показано је да функцију диференцијалне семe у низу лексема, које у ствари чине једно семантичко поље, врши сема 'врста воћке'. Она, како је утврђено, представља и интегралну сему свих лексема у низу (односно унутар микропоља), док су спецификација садржаја или други типови односа међу лексемама из истог микропоља, представљени успешном применом композицијалне анализе. Тако су на хоризонталној равни организовани низови лексема које се јављају десно од општег назива; нпр. уз општи назив *јабука*, следи низ назива: *црвеника, кисељача, санабија* и сл., који имају специфична обележја: *јабука црвене боје / киселкастог укуса, одређене структуре плода, сазрева у време жетве* и сл. Грађа народних назива воћака узета је са целог штокавског подручја, и то из различитих извора: речника, воћарских приручника, етнографских дела, дијалектолошких студија, а захвата период од два века (19. и 20. век).

Анализа лексичког материјала у монографији је успешно спроведена. Аутор је у анализи полазио од лексичко-семантичких група, указујући на њихов семантички и творбени потенцијал, чиме су постављени критеријуми за анализу и обраду тематске групе у целини, и то како на лексичко-семантичком, тако и на творбеном плану. Доследност примене изабраног методолошког поступка евидентан је како у анализи у главним деловима рада тако и у синтези изведеној у закључку, што је евидентно и у наведеним насловима и поднасловима целина. Тако да књига у целини и својом компактном структуром и логичком повезаношћу чи-

ни ово истраживање вреднијим и може се слободно рећи узорним у лексиколошкој обради тематске лексике.

Питање односа народне лексике и номенклатурних назива аутор је решио успешним повезивањем лексичко-семантичке и творбене анализе, чиме је показао да се организација тематске групе лексема не заснива само на ванјезичкој реалности него и на лексичко-семантичким и творбеним односима, чија је организација, на основу бројних критеријума, успешно представљена, не само у опису и анализи него и шематским, табеларним приказивањем. Тако описан лексички материјал може се сагледати и представљати у хоризонталном низу са лексичком доминантом, нпр. називи за јабуке: по боји, облику плода, величини, укусу, мирису, структури плода и времену сазревања; затим у кохипонимским и синонимијским редовима и антонимијским паровима.

Појединачан скуп лексема, које именују различите врста воћака (јабуке, крушке, шљиве и др.), издвојен применом компоненцијалне анализе и шематски предствљен на основу истог семантичког мотиватора, нпр. по боји, или по облику, по укусу и др., може се, на основу семантичке организованости, посматрати и представити и као семантичко поље, јер се издвојени критеријуми номинације могу третирати и као интегралне семе 6 односно 7 и више семантичких поља. Сема 'врста воћке' или 'сорта воћке', као најнижи диференцијални знак у семантичком пољу, могла би да се третира као диференцијална сема за издвајање микропоља у сваком од наведених поља. Могућност и оваквог представљања тематске лексике, вероватно је имао у виду и Н. Јошић, истичући предности примене овог теоријско-методолошког приступа у обради народних терминосистема у више монографија новосадских лингвиста.

Представљање лексема унутар једне семантичке групе (условно речено унутар једног поља или микропоља) са истим или различитим коренима / основама и различитог творбеног типа, показују однос између општег назива и осталих лексема у низу, како у погледу њихове бројчане заступљености, тако и у погледу творбеног састава: просте, изведене, сложене, синтагматске, као и у погледу продуктивности појединих творбених типова не само у оквиру микропоља него и у оквиру семантичког поља. Из табела семантичких поља могуће је пратити број и однос стандардне и народне лексике, домаће и лексике страног порекла.

Индекс народних назива воћака са подацима места и времена, и са примерима, дат на крају монографије, представља веома важан део за лексикологију и шире за лингвистичку географију. На лексиколошком плану значајно је то што се оваквим навођењем лексичких чињеница показује територијална и хронолошка раслојеност лексике ове тематске групе. На плану лингвистичке географије, подаци наведени у индексу могу се користити за картографско представљање лексике сакупљене са читавог штокавског подручја, као и за израду семантичких, деривационих и синтетичких карата народне воћарске лексике. Тако би се показала

територијална распоређеност и ареална повезаност ове тематске лексике читавог штокавског подручја.

Садржај монографије је шири од њеног наслова, јер су њом обухваћени и народни називи и воћарска терминологија. Анализа, закључци и бројчани односи (нпр. однос деривата и сложеница односно синтагматских назива) и др. показатељи изведени су на основу лексичке грађе из речника, дијалекатских и етнографских студија и збирки речи, као и из воћарских приручника, па је у обради грађе остало више отворених питања, која би се у даљем истраживању могла решавати. То су питања типа: 1) да ли у стручној литератури преовлађује народна лексика у називу воћака или стручни термини; 2) да ли у таквим изворима преовлађују деривати, сложенице или синтагматски називи; 3) да ли у таквим изворима функционишу исти типови мотиватора (индуктора) и исти типови творбе, што је донекле испроблематизовано у *Uvogu* и на још неколико места у монографији; 4) колико је лексема узето за анализу из таквих извора; 5) у којој мери се задржала народна терминологија у приручницима с обзиром на то да се већи број народних назива односи на врсте и сорте воћака и 6) да ли се, с обзиром на особине анализираног језичког материјала у целини, може стандардизовати терминологија воћарства, у овом случају, у домену назива за врсте и сорте воћака. У вези са последњим питањем имају се у виду већ постојеће иницијативе, како у старијим писаним изворима тако и у новијим активностима истинских љубитеља наших воћака, на шта се аутор у књизи позивао. Било би занимљиво и то да је аутор на основу свог исцрпног истраживања ове тематско-терминолошке лексике могао да претпостави да ли продуктивни творбени суфикси и творбени типови народне лексике могу утицати на промену стања у савременом језику у домену творбе.

Са становишта односа броја активне и пасивне лексике и у овом терминосистему запажен је веома ограничен број назива за поједине врсте воћака код носилаца језика у сваком појединачном ареалу у односу на веома велики број назива за воћке, сакупљених са целог штокавског подручја у периоду од два века. Табеларни приказ броја назива за сваку воћку, актуелизује и питање односа синонимије деривата у укупном материјалу, као и творбених суфикса и типова.

У монографији Неђе Јошића *Воћарска лексика и терминологија у српском језику*, захваљујући примени компоненцијалне анализе, као основног методолошког поступка, успешно је решена дихотомија анализираног лексичког материјала: стандардне терминолошке лексике према народној односно покрајинској терминолошкој лексици. Проблем је могао настати зато што се аутор Н. Јошић у својој монографији бавио нетипичним терминолошким системом. Називи за воћке не припадају стандардизованој струковној терминологији воћарства, него улазе у ред оних терминолошких скупова које су тесно везане за појмовни свет народне културе. Аутор је, дакле, у својој монографији дао исцрпну лексичко-се-

мантичку и творбену анализу лексема које припадају стандардној и народној лексици општег лексичког фонда, а које су тематски везане за једну стручну област, за вођарство.

*Стана Ристић***

Институт за српски језик САНУ
Београд

** stana.ristic@isj.sanu.ac.rs